

Onko korkeakoulujen hajasijoitus sittenkään menestystarina?

Kalle Michelsen

Akateemikko Erkki Laurila pohti vuonna 1982 julkaistuissa muistelmissaan 1960-luvulla toteutettua korkeakoululaitoksen hajasijoitusta seuraavasti: "Kuvitellessani nyt vähintään kolmen uuden korkeakoulukeskuksen ottamista ohjelmaan näin sieluni silmien edessä ne valtavat summat, jotka valtiovalta näin tulee ohjaamaan korkeakoulujen hyväksi, mutta jotka loppujen lopuksi tulevat ensi sijassa hyödyntämään vain rakennusteollisuutta."

Yli kolme vuosikymmentä myöhemmin Laurilan lausunto on helppo tuomita vääräksi. Ne uhkakuvat, joita Laurila ja monet hänen aikalaisistaan esittivät 1960-luvun kuumina hajasijoitusvuosina, eivät ole toteutuneet. Suomeen perustetut maakuntakorkeakoulut ovat kasvaneet neljän vuosikymmenen aikana itsenäisiksi kansainvälisen tason yliopistoiksi. Suomen Akatemian viime vuonna julkaisemassa "Suomen tieteen tila ja taso" todetaankin varsin yksiselitteisesti, kuinka "yliopistot osallistuvat aktiivisesti alueelliseen kehittämistyöhön ja hyvinvoinnin edistämiseen". Tämän lisäksi "alueellisen vaikuttavuuden parantaminen nähdään yliopistoissa tärkeänä tulevaisuuden tehtävänä."

Yliopistojen ja korkeakoulujen alueellisen vaikuttavuuden arvioiminen on arka poliittinen kysymys. Voimakkaan poliittisen paineen alla toteutettu korkeakoululaitoksen hajasijoitus oli suuri riski, joka olisi voinut tuottaa myös toisenlaisen lopputuloksen. Vielä 1980-luvun lopulla uusien korkeakoulujen asema oli epävarma. Tämän totesi myös hajasijoituksen "isä", kansliapäällikkö Jaakko Numminen. Vuonna 1987 julkaisemassaan teoksessa Yliopistokysymys Numminen toteaa: "Arvioidessaan Suomen yliopistolaitoksen hajasijoitusta tutkijat ovat varovaisia, mutta ilmoittavat olevansa huolestuneita pirstoutumisen vaarasta sekä kehittämispennistelijän mitoituksesta. He pitävät Suomen tapaa laajentaa yliopistolaitostaan ainutlaatuisena ja ymmärtävät, että se aiheuttaa jännitystä."

Kaikkialla korkea kansainvälinen taso?

Edellä esitetyistä huomautuksista voidaan tehdä ainakin seuraava johtopäätös: Korkeakoululaitoksen hajasijoituksen tuloksena syntyneiden uusien yliopistojen ja korkeakoulujen kehitys kansainvälisen tason tiedeinstituutioiksi on tapahtunut hitaasti, ja varsinainen voimakkaan kehityksen jakso ajoittuu 1990-luvulle. Toisaalta alueellisten yliopistojen ja korkeakoulujen kehityksen ja valtion lisääntyneen tiederahoitukseen välillä näyttäisi olevan vahva korrelaatio. Tästä voidaan esittää seuraava jatkokysymys: Missä määrin yliopistot ja korkeakoulut ovat omalla toiminnallaan luoneet ympäristöönsä lisää taloudellista ja kulttuurista hyvinvointia? Korkeakoululaitoksen hajasijoituksesta on kirjoitettu paljon, mutta olemassa oleva tieto on ristiriitaista ja vahvasti kunnallis- ja aluepoliittisen agitaation tahrana. Kriittisen lukijan on mahdoton ymmärtää, kuinka suomalaiset onnistuivat rakentamaan suhteellisen lyhyessä ajassa huomattavan määrän uusia korkeakouluja, jotka kaikki ovat nyt saavuttaneet korkean kansainvälisen tason? Oliko ratkaisevana tekijä raha, osaaminen, kunnallispoliittinen nerous, visionäärinen opetusministeriö, puhdas sattuma vai näiden erilaisten tekijöiden jonkinlainen yhdistelmä? Jos korkeakoululaitoksen hajasijoitus on todella ollut sellainen menestystarina, johon korkeakoulujen omat arvot viittaavat, siitä saisi rakennettua huikean best-seller-kertomuksen.

Alueellista vaikuttavuutta vaikea arvioida

Amerikkalainen historiantutkija Philip Scranton on verrannut tutkimuksessaan Yhdysvaltojen itä- ja länsirannikkojen huippuyliopistojen alueellista vaikuttavuutta viimeisen puolen vuosisadan aikana. Scrantonin tutkimus osoittaa, kuinka vaikeaa on määrittää yliopistojen ja korkeakoulujen alueellista vaikuttavuutta. Taloudellista vaikuttavaa mitataan yleensä uusien yritysten, ulkopuolisen tutkimusrahoituksen ja hankittujen patenttien määrällä, mutta samat kriteerit eivät sovellu yliopistojen sivistyksellisen ja kulttuurisen vaikutuksen arvioimiseen.

Scranton nostaa esiin myös muita mielenkiintoisia kysymyksiä. Miten yliopiston alueellinen vaikuttavuus arvioidaan, jos sen kouluttamat huippuosaaajat siirtyvät pois alueelta? Tällainen kehitys on varsin yleistä Yhdysvalloissa, jossa itärannikon eliittiyliopistot ovat kouluttaneet suuren määrän osaajia länsirannikon huipputeknologian yrityksille. Vähentääkö vai lisääkö tämä itärannikon yliopistojen alueellista vaikuttavuutta? Siihen Scranton ei pysty antamaan vastausta. Joka tapauksessa tehokkain alueellinen vaikutus saavutetaan, jos yliopiston ympärille syntyy huipputeknologian yritystoimintaa ja voimakkaita kulttuuripalvelujen tuottajia. Tällaiset keskuksat "imevät" itseensä lahjakkaita nuoria, riskirahoitusta ja muutosta edistäviä alakulttuureja. Ongelmana on kuitenkin se, kuinka tällaisia osaamiskeskuksia saadaan syntymään, vai syntyvätkö ne itsestään? Tähänkään ei Scrantonin tutkimus anna vastausta. Toisin kuin yleensä luullaan, yliopistojen ja korkeakoulujen alueellinen vaikuttaminen on vain pieni osa tiedeyhteisöjen toimintaa. Tutkimustyön suuntaa määrittävät jatkuvasti pienempiin osiin pilkkoutuvat kansainväliset tiedekentät, joiden asettamiin haasteisiin tutkijat joutuvat vastaamaan. Tieteellisen tutkimuksen eturintamassa alueelliset painotukset ja kunnallispoliittikkojen toivomukset eivät

merkitse mitään. Tietoverkot ja verkostoituvat tutkimusryhmät kiihdyttävät tutkimuksen globalisoitumista, eikä tälle kehitykselle ole loppua näkyvissä.

Mistä kertoo matkalaukkuprofessoreiden runsaus?

Korkeakoulujen pyrkimys edistää alueellista hyvinvointia ja vaurautta on epäilemättä aito ja vakavasti otettava tavoite. Aitoutta kuitenkin hämmentävät maakuntakorkeakoulujen vanhat "synnit". Merkittävä osa maakuntayliopistojen professoreista on edelleen 'matkalaukkuprofessoreita'. Samoin maakuntayliopistojen professorien urakierto kulkee edelleen kohti pääkaupunkiseudun vanhoja yliopistoja ja korkeakouluja. Ehkä olisi hyvä kysyä, miksi nämä tutkimusta ja opetusta haittaavat rakenteelliset ongelmat ovat edelleen ajankohtaisia, jos maakuntayliopistot ovat onnistuneet luomaan ympärilleen taloudellisesti vauraan ja kulttuurisesti vireän kasvukeskuksen?

Ehkä Suomessa olisi aika tutkia kiihottomasti ja ilman kunnallis- sekä aluepoliittisia ennako-odotuksia korkeakoululaitoksen alueellista vaikuttavuutta. Tutkimus kiinnostaisi varmasti kansainvälistä yleisöä, ja se hyödyttäisi maakuntayliopistojen lisäksi myös opetusministeriötä ja tutkimusrahoituksesta päättävää tiedehallintoa.

Kirjoittaja on Suomen Akatemian tutkija